

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين بارئ الخلائق اجمعين، ثم الصلاة والسلام على سيدنا و نبينا ابي القاسم المصطفى محمد و على آله الطاهرين، لاسيما بقيه الله في الارضين ارواحنا فداه

[فقه معاصر / «بيمه» / جلسه ۲۲ (۵/۳/۱۴۰۳) استاد حسين بنيادي]

عنوان بحث: بيمه – انواع التأمين

موضوع بحث امروز: تبين بيمه مختلط (بيمه همراه)

مقدمه: موضوع بحث در مساله هشتم بيمه عبارت است از «التأمين المختلط مع الاشتراك في الأرباح» كه قبل از پرداختن به اصل مسأله، نكات مقدماتي لازم است تا عنوان تامين مختلط مشخص و معلوم شود و قبل از بيان مطالب اين را بگوئيم كه بيمه مختلط هم با بيمه تجاري و هم با بيمه عمر امكان پذير و از منظر امام خميني، ره جازي شمرده شده. (بيمه تجاري به سه دسته ي بيمه اموال، اشخاص و مسئوليت تقسيم مي شود كه بحث هاي آن گذشت)

مسأله ۸ - «الظاهر صحة التأمين المختلط مع الاشتراك في الأرباح التي تحصل للشركة من الاستفادة بالتجار بتلك المبالغ المجتمعة من المشتركين سواء كان التأمين على الحياة بأن يدفع مبلغ التأمين عند وفاة المؤمن عليه أو عند انتهاء مدة التأمين، وللمؤمن الحق في الاشتراك في الأرباح حسب القرار، فيضاف نصيب كل من الأرباح إلى مبلغ التأمين، أو على جبر الخسارة مع الاشتراك في الأرباح كما ذكر، فإن ذلك شركة عقديّة مع شرط أو شرائط سائغة، ولو كان من بعضهم العمل ومن بعضهم النقود وكان القرار نحو المضاربة صح أيضا عندي، لعدم اعتبار كون المدفوع في مال المضاربة الذهب والفضة المسكوكين، بل المعتبر كونه من النقود في مقابل العروض، وهذا العقد لازم إن لم يرجع إلى المضاربة، وإن كان عقد مضاربة في ضمنه التأمين فجائز من الطرفين»

مسأله هشتم - ظاهر آن است که بیمه مختلط (همراه) با اشتراک در سودی که برای شرکت از استفاده تجارت - با مبالغ جمع شده از مشترکین - حاصل شده، صحیح می‌باشد؛ خواه بیمه بر حیات باشد - به این که مبلغ بیمه وقت وفات مورد بیمه، یا وقت انتهای مدت بیمه، پرداخت شود و بیمه کننده طبق قرارداد، حق اشتراک در سود داشته باشد پس سهم هر یک از سود، به مبلغ بیمه اضافه می‌شود - یا بیمه بر جبران خسارت باشد با اشتراک در سود، همان طوری که ذکر شد. بنا بر این معامله مذکور، شرکت عقدی است با شرط یا شرایط مجاز. و اگر از بعضی کار و از بعضی از آن ها نقود باشد و قرارشان مانند مضاربه باشد نیز نزد من صحیح است؛ زیرا لازم نیست آنچه که در مضاربه پرداخت می‌شود طلا و نقره مسکوک باشد، بلکه آنچه که معتبر است این است که از نقود - در مقابل کالا - باشد. و این عقد لازم است در صورتی که به مضاربه برنگردد و اگر عقد مضاربه‌ای است که در ضمن آن بیمه باشد، پس از دو طرف جایز است.

بیان حضرت آیت‌الله میرزا جواد تبریزی، ره درباره بیمه مختلط

«یوجد نوع من التأمین علی الحیاء یسمى التأمین المختلط مع الاشتراک فی الارباح، قیل عنه کما نقله (العلامة السید عز الدین بحر العلوم). فی کتابه بحوث فقهیة نقلا عن کتاب التأمین الصادر من شركة مصر للتأمین، (التأمین المختلط مع الاشتراک فی الارباح یدفع مبلغ التأمین عند وفاة المؤمن علیه أو عند انتهاء مدة التأمین و تدفع الاقساط إلى غایة الوفاة و علی الاکثر حتی انتهاء مدة التأمین، وللمؤمن الحل فی الاشتراک و الاشتراط فی الارباح بناء علی نتیجه عملیة تقدیر الارباح و یضاف نصیب کل وثیقة فی الارباح علی مبلغ التأمین و یدفع مع مبلغ التأمین عند استحقاقه سواء بالوفاة أو عند انتهاء التأمین» (صراط النجاة نویسنده - التبریزی، المیرزا جواد - ج ۲ ص ۳۰۵)

نکات مقدماتی

نکته اول: نیازهای خانواده در بیشتر جوامع بشری با هر درجه‌ای از پیشرفت و تکامل را می‌توان به شرح زیر طبقه بندی کرد :

الف) تأمین درآمدی معین و مشخص برای افراد یک خانواده پس از فوت نان‌آور خانواده.

ب) تأمین درآمدی معین و مشخص برای ایام از کارافتادگی، پیری و بازنشستگی.

نکته دوم: بیمه مختلط، به بیمه نامه‌هایی گفته می‌شود که از ترکیب بیمه نامه‌های به «شرط فوت و به شرط حیات با یکدیگر» به وجود می‌آیند. در بیمه‌های عمر مختلط بیمه‌گر متعهد است که در قبال دریافت حق بیمه‌ی مشخص از بیمه‌گذار، در صورت فوت بیمه شده در طول دوره بیمه نامه سرمایه‌ی فوت بیمه نامه را به ذینفع یا ذینفعان بیمه نامه پرداخت نماید و در صورت حیات بیمه شده نیز متعهد به پرداخت سرمایه یا اندوخته بیمه نامه به ذینفع بیمه نامه می‌باشد. بیمه‌های عمر مختلط به پنج دسته کلی تقسیم بندی می‌شوند.

۱. بیمه عمر مختلط پس انداز

۲. بیمه عمر مستمری خانوادگی

۳. بیمه عمر سرمایه فرزندان (بیمه پرداخت سرمایه در انقضاء مدت)

۴. بیمه عمر مختلط دو نفره

۵. بیمه عمر و سرمایه‌گذاری

بیمه عمر و سرمایه‌گذاری یکی از انواع بیمه است، و از زیرمجموعه بیمه اشخاص به شمار می‌رود و از نوع بیمه‌های درمانی محسوب می‌شود. از این منظر که نوعی سرمایه‌گذاری بلندمدت برای آینده خانواده است به آن بیمه عم و سرمایه‌گذاری گفته می‌شود که معمولاً برای پشتیبانی برای فرد بیمه شده و خانواده او در آینده در نظر گرفته شده است.

در بیمه عمر بخشی از سپرده و پرداختی بیمه‌گذار در صندوق‌های سرمایه‌گذاری قرار گرفته و سرمایه‌گذاری می‌شود، بخش دیگری از پرداختی‌های وی نیز به عنوان پوشش فوت و سایر پوشش‌های اختیاری استفاده می‌شود.

بیمه عمر و سرمایه‌گذاری می‌تواند علاوه بر ارائه سود، پوشش‌های بیمه‌ای مختلفی را برای فرد فراهم آورد و نوعی سرمایه‌گذاری با سود تضمین شده است. برخی از پوشش‌های بیمه‌ای بیمه عمر و سرمایه شامل بیمه فوت، بیمه نقص عضو، بیماری‌های خاص و ازکارافتادگی است.

بیمه‌های عمر این امکان را برای اشخاص فراهم می‌آورد تا که با پس‌انداز مبالغ کم در طول زمان، هم از پوشش‌های بیمه‌ای استفاده کند و تبعات سنگین اتفاقات و حوادث ناگوار را کاهش دهند و هم با سرمایه‌گذاری حق بیمه‌های پرداختی در آینده بتوانند ضمن حفظ ارزش قدرت خرید پس‌انداز خود، یک سرمایه‌گذاری مطمئن برای خود و اعضای خانواده خود داشته باشند.

شما با تعیین نیازهای خود و خانواده، میزان سرمایه لازم برای پوشش خطر فوت را انتخاب کرده و با توجه به توانایی مالی خود، مبلغ حق بیمه و میزان و شرایط پرداخت آن را تعیین می‌کنید. مبلغی را که پرداخت می‌کنید پس از کسر حق بیمه پوشش فوت و یا پوشش‌های انتخابی دیگر، به پس‌انداز سرمایه‌گذاری شما اضافه می‌گردد.

این اندوخته‌های سرمایه‌گذاری، با نرخ سود تضمینی انباشته شده و در آینده با اضافه شده حق بیمه و سود آنها افزایش پیدا می‌کند. به همین دلیل می‌تواند یک سرمایه‌گذاری مناسب برای آینده و برنامه‌های بلندمدت بیمه‌گذار باشد و نیازهای احتمالی شما در آینده را نیز برآورده سازد.

نکته سوم: تامین تجاری گاهی «تامین بسیط» است و گاهی «تامین مرکب» است. تامین بسیط این است که مشترکین هر ماه قسط خود را می‌پردازند و دیگر کار به کار صندوق ندارند، تا موقعی که اداره‌ی بیمه به عهد خود وفا کند، ولی گاهی بیمه‌ی مختلط داریم، من قسط می‌دهم ولی شرط می‌کنم که بیمه‌گر با این اقساط من و اقساطی که دیگران داده‌اند، تجارت کند و در ضمن همه‌ی سود و درآمد را به خودش اختصاص ندهد، بلکه بخشی از این سودها مال مشترکین باشد و بخشی مال خودش. اگر این گونه باشد، بیمه خیلی ارزان از کار در می‌آید. چرا؟ ولو صد نفر هستیم و همه خودمان را بیمه کردیم، یا چهل هزار نفر خودشان را بیمه کرده‌اند و در هر ماه چهل هزار قسط به بیمه‌گر می‌دهند و این خودش یک ثروت بزرگی می‌شود و اگر بیمه‌گر یک تاجر قوی و کار آزموده باشد و با این تجارت کند، سودی هنگفتی گیرش خواهد آمد، بیمه‌گذاران نیز شرط می‌کنند که سود را حسب النسبة قسمت کند، یعنی بخشی را برای خودش نگهدارد و بخش دیگر را در میان مشترکین قسمت کند، چه بسا در آخر ما علاوه بر آن غرض اصلی که از بیمه، داشتیم به نفع دیگری نیز می‌رسیم، یعنی علاوه بر این که بیمه‌گر مبلغ تعهدات خود را در موضوع قرارداد بیمه را می‌دهد، چه بسا که همین سود و درآمد (که از ناحیه‌ی تجارت اقساط به دست آمده است) همان قسطها را جبران کند، ایشان می‌فرماید این هم صحیح است. چرا؟ چون در «أوفوا بالعقود» دو شرط ضروری و لازم است: اولاً عقلانی باشد، یعنی اکل مال به باطل

نباشد، ثانیاً: مشتمل بر عنوان محرم نباشد، یعنی مشتمل بر ربا و غرر نباشد، مشتمل بر شرط مجهول نباشد، شرط نتیجه نباشد، شرط غیر مقدور و... هیچکدام از اینها نباشد.

تقریر اجمالی مسأله: با توضیحاتی که داده شد، اصل مسأله مشخص است «الظاهر صحة التأمين المختلط مع الاشتراك في الأرباح التي تحصل للشركة من الاستفادة بالتجارة بتلك المبالغ المجتمعة من المشتركين» (یعنی اقساط) «سواء كان التأمين على الحياة بأن يدفع مبلغ التأمين عند وفاة المؤمن عليه أو عند انتهاء مدة التأمين. و للمؤمن الحق في الاشتراك في الأرباح حسب القرار» اگر اداره‌ی بیمه با این اقساط تجارت کرد و سودی به دست آورد، همه‌ی سود را به مشترکین نمی‌دهد، بلکه مقداری از سود را خودش بر می‌دارد، کأنه بیمه‌گر دو چیز می‌خواهد: اقساط و سود اقساط را «فیضاف نصيب كل من الأرباح إلى مبلغ التأمين» کأنه شرکت بیمه این افراد را به دو شرط بیمه کرده است: یکی اینکه ماهیانه این قسط را بگیرد، علاوه بر این، بخشی از سود تجاریش هم مال من باشد «أو على جبر الخسارة مع الاشتراك في الأرباح كما ذكر (عطف بر «سواء» است) «فإن ذلك شركة عقدية مع شرط أو شرائط سائغة» (۱) و (۲)

پس از نظر حضرت امام، ره می‌شود تامین مختلط هم ایجاد کرد، همه‌ی تامین‌ها، تامین بسیط است، به این معنا که بیمه‌گر همه‌ی پول‌ها را به خودش اختصاص می‌دهد، در تامین مختلط یک عمل دیگری نیز انجام می‌دهد، و آن این است که بیمه‌گر که تجارت می‌کند که بخشی از سودش مال اوست و بخش دیگری مال بیمه‌گزاران، بیمه‌گر دو چیز حق دارد، یعنی هم می‌تواند از اقساط استفاده کند و هم از ارباح، بعد فرمود فرق نمی‌کند بیمه‌اش بر عمر باشد یا بر جبر خسارت.

امام خمینی، ره می‌فرماید: «ولو كان من بعضهم العمل ومن بعضهم النقود وكان القرار نحو المضاربة صح أيضا عندی، لعدم اعتبار كون المدفوع في مال المضاربة الذهب والفضة المسكوكين، بل المعتبر كونه من النقود في مقابل العروض» ممکن است بیمه‌ی مختلط را تحت یکی از عناوین فقه وارد کنیم، یعنی ممکن است تحت عنوان مضاربه وارد کنیم، پول از شرکا، و کار از بیمه‌گر، که در حقیقت مضاربه یک نوع شرکت کار و سرمایه است، یعنی از یک طرف کار است، از طرف دیگر سرمایه. ولذا ممکن است بیمه‌ی مختلط را تحت مضاربه داخل کنیم، ممکن است کسی بگوید در مضاربه می‌گویند باید ذهب و فضّه باشد، ایشان می‌گویند من این را قبول نکردم، ولذا حضرت امام در حاشیه‌ی عروّه وقتی به مضاربه می‌رسد، سید می‌گوید حتماً باید ذهب و فضّه باشد، ایشان می‌فرماید لازم نیست که حتماً ذهب و فضّه باشد، بلکه نقود و اسکناس هم کافی است.

ممکن است اشکال شود که ادعای اجماع شده که باید ذهب و فضّه باشد؟

ایشان در جواب می‌فرمایند: اجماع در مقابل این است که عروض نباشد، یعنی جنس را (مانند گندم، برنج و... را نمی‌شود مضاربه قرار بدهیم، اجماع در مقابل دفع عروض است نه در مقابل اوراق نقدیه، یعنی در مقابل ردّ اسکناس نیست؛ می‌فرمایند ممکن است ما تامین مختلط را از قبیل مضاربه بگیریم، عمل از طرف بیمه‌گر، سرمایه و پول از بیمه‌گزاران. تا حال می‌گفتیم بیمه‌ی مختلط است، ولی الآن می‌گوییم مضاربه‌ی مشروط است، یعنی ما سرمایه و پول را هر ماه به صورت قسطی می‌دهیم، شما هم با این پول‌ها کار کنید و اگر خسارتی متوجه ما شد، آن را جبران کنید یا اگر موتی حاصل شد، جبران کنید یا اگر بازنشسته شدیم، جبران کنید، یعنی ما به صورت ماهیانه اقساط را می‌دهیم که تجارت کنی، شما نیز اینها را جبران کنید.

به عبارت دیگر تا کنون بحث در باره‌ی بیمه و تامین بود، الآن دیگر فقط مسئله‌ی بیمه در میان نیست، بلکه یک نوع مضاربه‌ای را تشکیل می‌دهیم، این هم یک نوع مضاربه است، یعنی تا حالا بیمه بسیط بود، ولی الآن مضاربه مرکب! است، پول از ما و عمل از شما، اما شما می‌گویید عامل (بیمه‌گر) بر خلاف مضاربه که می‌گویند عامل ضامن ضرر نیست، باید ضامن ضرر باشید، منتها نه ضررهایی که از ناحیه‌ی تجارت حاصل می‌شود، بلکه ضررها و خسارت‌هایی که از جانب پیری، بازنشستگی دیدیم یا ماشین ما خسارت دید. باید این ضررها را جبران کند.

ادامه بحث «العنوان المعاملی الذی یرجّ علیہ هذا التأمین» در جلسه آینده ان‌شاءالله

و صلی الله علی محمد و آله الطاهیرین

۱. عرف التأمین المختلط مع الاشتراک فی الأرباح فی بعض المصادر الحقوقیة بما یلی: «یدفع مبلغ التأمین عند وفاة المؤمن علیہ أو عند انتهاء مدّة التأمین، وتدفع الأقساط لغایة الوفاء، وعلی الأكثر حتی انتهاء مدّة التأمین، وللمؤمن الحقّ فی الاشتراک والاشترای فی الأرباح؛ بناءً علی نتیجة عملیة تقدیر الأرباح، ویضاف نصیب کلّ وثیقة فی الأرباح إلی مبلغ التأمین، ویدفع مع مبلغ التأمین عند استحقاقه؛ سواء بالوفاء، أو عند انتهاء التأمین»

۲. بیمه مختلط عنوانی عام است که متداول‌ترین اشکال آن عبارت است از :

- ۱- بیمه مختلط عادی ۲- بیمه مختلط با مدت معین ۳- بیمه عمر سرمایه فرزندان ۴- بیمه عمر توده مردم ۵-
- بیمه ازدواج ۶- بیمه تولد فرزند ۷- بیمه جهیزیه ۸- بیمه مهریه ۹- بیمه بازنشستگی.

موضوع در مسأله هشتم، «بیمه مختلط همراه با سود» است و با موارد نه گانه که بیشتر مربوط به بیمه عمر است که مباحث آن در جلسات گذشته بیان شده است.